

108129

120/944

120/944

BCU Central University Library Cluj

1944

IZSÁK

ERDELY

HONISMERTETŐ FOLYÓIRAT

LAPTULAJDONOS:
ERDELYI KÁRPÁT
EGYESÜLET.

XLI. ÉVF., 1. SZÁM.
1944. JANUÁR

ERDELYI NEMZETI MŰZEUMI
KÖNYVTÁRA - KOLÓZSEVÁR
844 - 1944.
köteleespéldány

Erdély

Főszerkesztő és felelős kiadó: Dr. BALOGH ERNŐ
Szerkesztőség és kiadóhivatal: Kolozsvár, Jókai-u. 2. Telefon 36-37

Előfizetési ár évi 12— pengő. — Az EKE központi tagjai tagdíjuk fejében kapiák. — Vidéki osztályok tagjai előfizetési díja évi 8— pengő. — Egyes szám ára 1— pengő. — Tagdíjak és előfizetési díjak befizethetők az EKE 72.478. számú csekkzámláján és a központi irodában Kolozsvár, Jókai-utca 2., II. emelet. — Hivatalos órák: d. e. 9—1-ig, d. n. 6—8-ig. Telefon 36-37.

T A R T A L O M

Dr. Tulogy János: Merza Gyula. —

Dr. Inczeff Géza: A radnai havasok vidékének helyneveiről. — Radnóti Gyula:

Az Aradi Turista Egyesület történetéről. —

Hírek.

Az Erdélyi Kárpát Egyesület központjának és vidéki osztályainak levelezési címei:

Központ: Kolozsvár, Jókai-utca 2., II. emelet. Telefon 36-37.

Besztercei osztály: Dr. Stieber Lajos Beszterce, Erdőgazgatóság.

Csikszéki osztály: Székely Géza, Csíkszereda, OMIH.

Dési »Cibles« osztály: Knizsek Károly, Dés. Villamosművek.

Felsőbányai osztály: Dr. Görög József, Felsőbánya.

Háromszéki osztály: Dr. Dobay Béla Sepsiszentgyörgy.

Marosszéki osztály: EKE marosszéki osztálya, Kazioczy-u. 13., Marosvásárhely.

Nagybányai »Gutin« osztály: Tréger Lajos, Nagybánya, Fürdőtelep.

Óradnai osztály: vitéz Solthy László, Oradna.

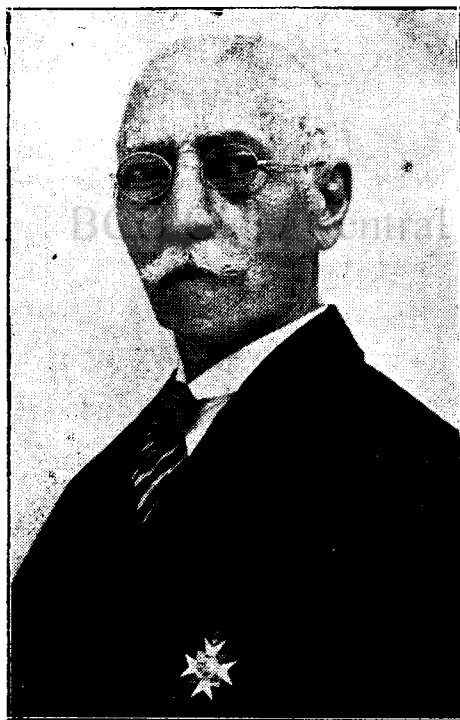
Révi »Zichy« osztály: Kulcsár Andor ref. lelkesz, Rév.

Udvarhelyi osztály: Zárug András, kereskedő, Székelyudvarhely.

Zilahai »Meszes« osztály: Seress Miklós, Zilah, Király-u. 23.

ERDÉLY

Merza Gyula

Őszinte megdöbbenéssel hallottuk 1943. december 15-én a lesújtó hírt, hogy Merza Gyula meghalt. Merza Gyula valósággal az EKE „élő történelme” volt, hisz megalapításától legmunkásabb, leghűségesebb tagja, alapító tagja, 36 éven át főpénztárosa, folyóiratának hat éven át szerkesztője, néprajzi múzeumának igazgatója, majd nyugalmazott igazgatója, tiszteletbeli elnöke volt.

* * *

Merza Gyula Kolozsvárt, 1861. február 25-én született. Középiskoláit a piarista gimnáziumban végezte, 1879-ben a jó tanulók sorában érettségizett.

Mint tanuló 1876. szeptember 15-én járt először a Bükk-erdőben.

Felsőbb tanulmányait a kolozsvári és bécsi egyetem orvosi karán végezte. A bécsi egyetemen végbizonyítványt is nyert.

Egészségi okokból a gazdasági pályára lépett és Szászfenesen Szabó József uradalmában gyakor-

nokoskodott 1890—91-ben. Sokszor elsétált onnan a Leányvárra — kétszer társaságot is vezetett oda — és a Bükk-erdőbe.

Ez a foglalkozása hozta közel a természethez és fejlesztette ki lelkében a természetet rajongó szeretetét, mely egész életének irányát megszabta. Apja halála után a családi birtokot Ő örökölte s mint földbirtokos szabad életet élhetett.

Ekkor 1889—90-ben indult meg az EMKE kebelében Erdély természeti szépségeinek kultuszáért, az erdélyi magyar természetjárás

megszervezéséért az EMKE Kárpát osztály megalakításának gondolata. Ebből a célkitűzésből fejlődött ki az önálló Erdélyi Kárpát Egyesület megvalósításának terve, melybe már a szervezés alatt 1891. január 11-én jelentkezett Merza Gyula rendes tagnak.

Az Erdélyi Kárpát Egyesület alakuló közgyűlésén, 1891. január 12-én délután a városháza dísztermében jelen volt Merza Gyula is.

Már a következő évben belekapcsolódott az egyesület munkájába: a kolozsvármegyei osztály jegyzőjévé választotta 1892-ben.

Az egyesület főpénztárosává választották meg 1894. január 12-én. Hogy milyen lélekkel végezte ezt a munkát, bizonyítja, hogy 1898. május 10-én dr. Hermann Antal javaslatára a közgyűlés méltányolta „az ernyedetlen, páratlan szorgalmat, odaadást, mellyel Merza Gyula főpénztáros az egyesületet szolgálja, ezért a közgyűlés köszönetét fejezi ki és kimondja, hogy Merza Gyulát tiszteleti alapító tagjai sorába veszi fel.“

Az 1894. január 12-i közgyűlésen Merza Gyula a millenáris kiállítás alkalmával rendezendő „országos turista kongresszus eszméjét vetette fel, mely azonban csak hirlapi eszmecserévé módosult, de az EKE folyóiratában így is sok üdvös indítványt termelt ki.“

Rákosi Jenő 1896-ban az „Erdély“-ben „Millenáris év“ címen megjelent cikkében javasolta, hogy az EKE örökítse meg az ezerév emléket. Ekkor Merza Gyula azt indítványozta, hogy Kolozsvár közvetlen környékének legmagasabb, 833 m. magas csúcsát „Árpád-csúcs“-nak nevezzék. Az indítványt elfogadták.

Merza Gyula 1897-ben belekapcsolódott az egyesület minden munkájába. Benne volt az építő-műszaki, az irodalmi, útjelző bizottságban, a balneológiai osztályban.

Egyesületünk kolozsvármegyei osztálya kebelében 1897-ben működött a „Vlegyásza-klub“, mely Merza Gyula szerint — aki tagja volt — „a hegymászás terén feltűnést keltő gyakorlati sikerekkel dicsekszik.“

Igyekezett az EKE-nek külföldön is összeköttetéseket szerezni. Ezért 1897-ben látogatást tett a nagyobb külföldi alpesi kluboknál. Beutazta Európa nagyrészét: Hazánkon kívül jár Ausztriában, Francia-, Német-, Olaszországban, Svájcban, Dániában, Skandináv félszigeten, Korzikában. Járt a Sváb Alpokban, Fekete erdőben, Vogézekben, a Gross Glockner, Mont Blanc, Monte Cristallo, La Meije, az olaszországi tóvidék szépségeiben is gyönyörködött.

A Magyarországi Kárpát Egyesületet 1898-ban a Tátrafüreden megtartott XXV. jubiláris közgyűlésén az EKE nevében Merza Gyula köszöntötte. Bejárta ez alkalommal a Magas Tátrát, a következő évben az Északnyugati Felvidéket. Megismerkedett a magyar természetjárás akkori vezetőivel és velük szoros baráti viszonyt kötött.

Merza Gyula ezen útjai, munkássága alapján megalakult az EKE külföldi bizottsága, melynek 1898-ban elnöke volt. A bizottság eredményes munkáját bizonyítja, hogy 1914 előtt egyesületünk 32 külföldi természetjáró egyesülettel tartott fenn összeköttetést, állott folyóiratunk révén csereviszonyban.

A műszaki bizottság 1899-ben elfogadta Merza Gyulának az útjelzésekre vonatkozó előterjesztéseit. A turista utak jelentőségéről cikket írt az Erdély 1900. évfolyamába.

Nagy szeretettel foglalkozott az EKE néprajzi múzeumának felállítása ügyével, melynek érdekében előadást tartott, cikkeket írt. Előadást tartott a külföldi néprajzi múzeumokról. A néprajzi múzeumot megalapozó kiállítási bizottság 1899. szeptember 26-i gyűlésén köszönetet mondott Merza Gyulának, hogy a városi közgyűlésen a néprajzi múzeum ügyét olyan lelkesen támogatta. Hogy 1902. október 12-én a Mátyás szobor leleplezése napján az EKE gyönyörű néprajzi múzeuma a Kolozsvár sz. kir. város által átengedett Mátyás király születési házában megnyílt és azután is gyarapodott, abban nagy része volt Merza Gyulának. Ezt honorálta az EKE, mikor múzeumi igazgatónak választotta meg.

Kedvenc eszméje volt turista múzeum megszervezése is, amiért nagy lelkesedéssel dolgozott.

Szerkesztette nagy szakértelemmel 1903—1908-ig az Erdélyt, ami alkalmat adott arra, hogy a természetjárásról szóló írásai még gyakrabban jelenjenek meg.

Az 1900-as évek, a „Czárán korszak“, egyesületünk életében a nagy alkotások évtizede volt. Az ekkor működő, az erdélyi természetjárás úttörő gárdájának oszlopos tagja volt.

Az Árpád-csúcson M. Kovács Géza főtitkár buzgolkodására elkészült 16 m. magas kilátótorony avatására rendezett kirándulást, a csúcs „keresztapja“ Merza Gyula vezette 1905. május 21-én. Ugyanekkor határozták el Merza Gyula indítványára, hogy a Bükk-erdő legszebb forrását Majláth-kútnak nevezik el. Avatása 1905. szeptember 17-én volt, amit Merza Gyula végzett.

A világháború után a megszállás éveiben Merza Gyula volt az egyesület életének fenntartója, vezére a sivár időkben, szebb jövő reményében dolgozó lelkes csoportnak. Nagyrésze volt az egyesület alapszabályainak elismertetéséért folytatott egy évtizedig (1920—1930) tartott küzdelmekben.

Majd az alapszabályok jóváhagyása után az újjászervezkedő mozgalom lelke volt.

Az Erdély 1930. évfolyamában megírta Egyesületünk történetét, mely — több mint 300-at kitevő **a természetjárásról** szóló írásának — legnagyobb alkotása.

Merza Gyulát 1933. július 23-án a Bükk-erdőben ünnepelte a „Lépésmérő Társaság“ ezredik bükki kirándulása alkalmával. Ekkor dr. Tompa Kamil indítványára a „turista ezredes“ címmel tüntették ki. Ez alkalommal nevezték el a Rókadombot „Merza-kilátó“-nak.

A „Lépésmérő Társaság“ ünnepelte Merza Gyulát 1936. szeptember 15-én az 1047. bükki kirándulásán — melyek alatt összesen körülbelül 10.000 km-t tett meg — a Bükkbe járásának 60 éves fordulóján.

Egyesületünk, alapításának 50. évében, elismerő oklevéllel tisztelte meg a 80 éves Merza Gyulát, leghűségesebb tagját 50 éves tagsága alkalmával.

Ez alkalomból dr. Mező Ferenc a következő dísztichonos verssel köszöntötte a 80 éves Merza Gyulát.

„Üdv a nyolcvan éves turistának.
 Merza Gyulát, a neves tájjárót zengje az ének,
 Most, hogy a nyolcvanadik évét a multnak adá.
 Érdemes élete során remekül szolgálta a Köz-jót:
 Nem csoda hát, ha a „Köz“ tiszteli Merza Gyulát.“

A bükk-erdei menedékházat az 1942. október 27-én tartott díszközgyűlés „Merza Gyula“ menedékháznak nevezte el érdemei elismeréséül.

Az 1942. november 21-i közgyűlés pedig tiszteletbeli elnöknek választotta meg.

Egyesületünk 1942. évi dec. 6-án tartott vándorgyűlésén — melyen a Magyar Turista Szövetség is képviselve volt — Merza Gyula arc-képét dr. Gyórfy István leplezte le nagy érdemeit méltató beszéddel. Utolsó kirándulását 1943. október 24-én tette a Hójába, mely 1120-ik Kolozsvár környéki kirándulása volt.

Meg kell emlékezzünk pár sorban a Lépésmérő Társaság-ról, mely élete utolsó két évtizedének legkedvesebb működési köre volt.

Dr. Tompa Kamil ügyvéd, EKE alelnök és menedékházi gondnok 1908-ban svájci útjáról egy pedométert hozott. Tompa Kamil szereztetreméltó, kedves egyénisége egy kis kiránduló társaságot toborzott maga köré, mely a „lépésmérő“-vel figyelte a megtett utak nagyságát.

Az 1922. április 18-i bükki kirándulásán Merza Gyula javasolta, hogy e kis kiránduló csoport, mint EKE Lépésmérő Társaság (L. M. T). működjön.

Indítványát elfogadták és Merza Gyulát megválasztották elnöknek. Vezetése alatt úgy kirándulások rendezésével, mint irodalmi téren a kis csoport — főképpen Merza Gyula — élénk tevékenységet fejtett ki.

Két évtizedes fennállását a hójai EKE menedékházban 1942. szeptember 24-én ünnepelte a L. M. T., amikor Merza Gyula kedvenc virágját, a genciánát, jelvényvirágnak választották.

* * *

Merza Gyulának a természetjárásról való felfogását, lelkületét leg-hívebben fejezi ki a természetjárásról adott két meghatározása.

„A turistaság nem egyéb, mint a természeti, történelmi és néprajzi emlékek szabad iskolája a kirándulóhelyek csodás világában.“

„A turistaság a gyalogjárás költészete.“

Fel kell említsük azt is, hogy a németes turisztika helyett Merza Gyula vezette be a magyarosabban hangzó turistaság szót az Erdélyben a 90-es években.

* * *

Merza Gyula nemes egyéniségének tökéletes jellemzéséért meg kell emlékezzünk röviden a társadalmi és egyházi életben való nagy jelentőségű működéséről is.

Kolozsvár életében mint városatya tevékenykedett. Neki köszönhetjük Bem- és Schütz János-utca, Alsó- és Felsőváros elnevezéseket. Várostartó történeti múzeum felállítását szorgalmazta írásban és élőszóval.

Az EME központi ellenőre, a Magyar Nemzeti Kaszinó alapító, választmányi tagja, történetének megírója, az EMKE választmányi tagja és alapító tagja volt.

A szamosújvári örmény múzeum alapításában résztvett, az Örmény Múzeum Egylet alelnöke volt.

A függetlenségi pártban 1914 előtt, a megszállás alatt a magyar párt életében jelentős szerepet töltött be.

A Kossuth-szobor bizottság pénztárosa, a Kossuth asztaltársaság alelnöke; a kolozsvári március 15-i állandó bizottság tagja volt.

A Kolozsvári Szent Mihály egyházközségben 50 évig tag, éveken át a gazdasági bizottság elnöke, egyháztanácsosa volt.

Az örmény kereszt című illusztrált tanulmányát XIII. Leó pápának 25 éves pápai jubileuma alkalmával latin üdvözlő költemény kíséretében elküldötte, amiért a Pápától apostoli áldást kapott.

A 640 holdas bihari birtokát a Kolozsvári Szent Mihály egyházközségnek hagyta, egyetemi hallgatók taníttatásának segélyezésére.

„Az egyházközség életében nehéz időkben kifejtett munkásságáért, adományaiért és alapítványaiért“ 1939 április 12-én — névünnepén — Márton Áron püspök nyújtotta át Merza Gyulának a pápai kitüntetést: a Szent Silveszter lovagrend nagykeresztjét.

* * *

A Kolozsvári Szent Mihály egyházközség halottjának tekintette. A Szent Mihály templomban ravatalozták fel. Baráth Béla kanonok búcsúztatta Erdély nagy halottját. Innen kísérte ki a gyászmenet — köztük az EKE természetjárói — örök pihenőre abba a drága földbe, melyet annyira szeretett: a Házsongárd földjébe.* Ott az EKE és az EME nevében dr. Tavasz Sándor az EKE tb. elnöke búcsúztatta egyesületünk legnagyobb, legérdemesebb természetjáróját, dr. Ferencz József a „Lépésmérők“ szűkebb, baráti körének elnökét. Egyesületünk koszorút helyezett sírjára.

* * *

Merza Gyulának fáradtságot, pihenést nem ismerő lelke most már pihen. Lelke boldogan találkozott a mennyei magasságokban a nagy EKE természetjárók, jóbarátai: Czárán Gyula, dr. Szádeczky Gyula, dr. Péter Béla, dr. Ruzitska Béla, br. Mannsberg Sándor, Hangay Oktáv lelkével.

Az EKE természetjárói lélekben mindig találkozni fognak Vele a Merza-kilátón, a bükk-erdei „Merza Gyula“ menedékházban, a Majláth-kútnál, az Árpád-csúcson, Kolozsvár környékén, Erdély hegyein mindenütt. Sírjára minden nyáron kedvenc virágját, a genciánát fogják ráhelyezni, soha nem múló szeretetük, hálájuk jeléül.

A Házsongárd drága földjében nyugalma legyen csendes.

dr. Tulogy János.

* Sírja a főút mellett jobbra az ötödik, 9-es számú sírhant.

A radnai havasok vidékének helyneveiről

A bécsi döntés után mind nagyobb érdeklődés nyilvánul meg a mai Magyarország legmagasabb hegysége, a radnai havasok iránt. Az Erdélyi Erchegység jól ismert útjai után új utakat kellett taposni a határokon belül maradt havasokon. Új honfoglalás indult meg az eddig kevésbé járt vidéken, hogy az elvesztett szépségeikért kárpótolja magát a természet rajongója. A radnai havasok vidéke az érdeklődés közepontjába került és mind nagyobb számban keresik fel, hogy büszke ormairól, áhitatos csendű erdeiből felüdülten hazatérve nagyobb munkakedvvel dolgozhassanak.

Az új vidéken való természetjárás az illető vidék beható ismeretét követeli meg. E nélkül a túrista csak vaktában botorkál a terepen, csak olyan, mint a félművelt olvasó, aki a műnek csupán a cselekményét érti meg és értékeli, de a benne rejlő mély gondolatok, lelkeség felett elsiklik.

Milyen más szemmel nézi az a természetjáró a vidéket, aki helyneveit, településtörténetét, szokásait már ismeri. Vizsgáljuk meg ezért ez alkalommal azoknak a helységeknek a neveit, amelyek mellett a vonat csak átbogoz a turistával és ha jól meg nem nézi az állomás nevét mutató táblát, vagy a kalauz unott kiáltására nem figyel, bizony nem sok tudomást szeréz erről a világról. Ez pedig nagy veszteség a honismeret gyarapítása szempontjából különösen ezen a teljesen román történelmű vidéknek tartott, sőt a román nemzet bölcsőjének kikiáltott Nagyszamos mentén, holott erre útvonalunk helynevei semmi alapot nem nyújtanak. Végig utazhatunk a turisták által járt úton anélkül, hogy egy-kettőnél több román eredetű helynévvel találkoznánk. Van ugyan több román eredetű helyneveink, ezek azonban főleg a hegyekben egy-egy csúcs nevei, mint Pietrosz, Bătrâna, Boul, Omul, Măgura stb., de az emberlakta vidékeken ritkák és a helységekben is több a más eredetű helynév, mint a román.

Induljunk azonban a vasúti elágazótól ki, ahol minden turistának át kell szállnia a Nagyszamos völgyében kanyargó vonatra, ha a radnai havasokon akar könnyíteni tömött hátizsákján. *Bethlen* nevét ismeri minden túrista és nagy szakismeret sem kell hozzá, hogy rájövjünk, hogy a helység a földbirtokos család nevét viseli és már 1305-ben Bethlem alakban volt ismeretes. A nép nyelvén néha Bethlehemet is hallunk és sokan elmosolyodnak, pedig tudjuk, hogy egy 1438-as oklevélben a helység neve Bethlehem és a két alak között összefüggés is van, mert a magyar földbirtokos család és helység nevének mai Bethlen alakja a bibliai Bethlehem magyar változata, amely Bethlem (1408) közbeeső hangalakon keresztül alakult ki.

De nemsokára kiindul vonatunk a bethleni állomásról, egy kissé nagyobb igyekezettel, mint sebességgel. Legalább a csendes poroszkálás alatt időnk is marad szemlélődni. Északra tekintve büszkén emelkedik ki a *Széples*, vagy ahogyan másképpen halljuk, a Cibles meredek hármas orma. Az új térképeken már Széples alakban fordul elő. Ez a kettős alak könnyen gondolkodóba ejthet, hogy vajjon nem valamilyen önkényes magyarosítással állunk szemben, hiszen a román uralom alatt min-

dennapos volt az efféle. Gondoljunk csak a Bichis (Bükkös), Sieu (Sajó), Arpasteu (Árpástó) és más ősi magyar földrajzi nevek románosítására. Minden ilyen kétes esetben az oklevelekhez kell fordulnunk, amelyek megőrzik számunkra a régi alakokat. Egy 1373-ból való okmányban találjuk meg e hegy nevét, ahol a latin szövegbe Zepleshauasa alakja van. Mai helyesírásunk szerint Szépleshavasának olvasnók. Ezen a szón a második részt könnyen felismerhetjük, de mi hát az a Széples? Ez bizony egy ilyen nevezetű személy, akinek havasa, erdeje volt ott. Ez tehát ugyanolyan összetételű szó, amilyen számos van a magyar nyelvben. Ilyenek: Mártadombja, Sáromberke (a bibliai Sáron név) stb.

Ezzel már el is tűnt szemünk elől a havas a vonat előtti csinos épület mögött, ahol megálltunk. Az állomás homlokzatán ezt a nevet olvashatjuk: *Szamoskócs*. Ez a név sok magyarázatra nem szorul, hiszen fekvésénél fogva is látjuk, hogy valóban kulcsa a Szamos-mentének. Hogy miért kócs és nem kulcs, azt mindnyájan megértjük, ha arra gondolunk, hogy falun öreg emberek életük párjának így mondják: „Huá tetteted azt a kócsot?” És ez a nyelvjárási alak a régi nyelv maradványa, amely a Szamoskócs helynévvel együtt őrzi ennek a szónak régi alakját.

A román időben Mogosmort felírat díszelgett a következő állomáson. Ezt értelmetlenül néztük, de a mai *Magasmart* alakot már mi is értjük, ha körülnézünk a vidéken kanyargó Szamos partján, vagy népi alakján martján, mert itt a part emelkedni kezd, dombos, hegyes, magas part közt szalad a tiszta vizű folyó.

De már haladunk is tovább és feltűnnek *Magyarnemegye* házai, tornya. Ez a csinos magyar falu a román többségű környező faluk mellett jóleső érzést kelt az ember lelkében magyaros viseletű embereivel, tiszta házaival, utcáival. Neve szintén magyar eredetű és már igen régi időkben előfordul okleveleinkben. Egy 1261-ből származó okmány már említi a Nemegye nevet és később nagyon gyakran találkozunk a falu nevével. Ma már nehezen értjük, hogy mit jelent, ha azonban tudjuk azt, hogy a régi magyar nyelvben volt egy *ügy* vagy *igy* alakú és víz, folyó jelentésű, ma már elavult szavunk, akkor némi támpontot nyerünk további vizsgálódásunkhoz. Ez az *ügy* szó különben még más helynevekben is gyakran szerepel. Így egy patak neve Feketeügy, amely fekete folyót, vizet jelent. Ezt a régi *ügy* szavunkat ma már nem értjük és ezért könnyen hajlandók vagyunk a *megye* szót kihámozni. Sőt az *ügy* szó végén levő *e* a Nemegye szóban ismét azt mutatja, hogy birtokos személyraggal van dolgunk, mint a keze, lába, szavak végződésénél, tehát akkor valakinek a folyójáról, vizéről lehet szó. Hogy kiéről, azt mutatja a szó első része a *Nem*. Ezt a szót ismerjük is egy más helynévből, amelynek alakja Néma éa, németül Nimdorfnak hívják. Ezek alapján összefoglalhatjuk vizsgálódásunkat és megértjük most már szavunkat, amely egy Nem (Nim) nevű család vizét jelenti. Mintha mai nyelven azt hallanók, hogy János kútja, vize.

Közben felszáll az a két utas, aki a másnapi naszódi hetivásárra igyekszik és azzal futunk is a következő megállóhely, *Mitnye* felé. Ez a község újabb település és neve valószínűen román eredetű.

A szomszéd falu *Szálva*, ahol a Szálva patak folyik a Szamosba. Neve szláv mint a távolabbi *Kisilváé* is. Hasonlóan szláv eredetű a

románság mai fővárosának, *Naszódnak* a neve is, bár magyar ember ajkán alakult ki mai formája, mert a szóvégi *-d igen* ősi helynévképzőnk, amellyel lépten-nyomon találkozunk Aszód, Makód és más helyneveken. A román kultúra fontos állomásának tartották és a román uralom alatt az ország vezetőinek dédelgetett helye volt. 3500 főnyi lakosával város rangjára emelték, egyidőben megyeszékhely is volt és több középiskolát építettek fiainak kiművelésére. Ez a réginek nevezett kultúra azonban csupán a román határőrség megszervezése, majd felszólása után erdélyi magyar fejedelmi vagyonnak román kulturális célra való felhasználása folytán vált lehetővé. Érdekes, hogy ennek a román határőrségnek fontos magyar nyomai is vannak a közeli helységek neveiben. Tovább haladva a szláv eredetű *Kisrebra* községbe érünk, de a következő falu neve *Várorja*, amely mutatja, hogy itt a magyarságot védték a Szamos völgyében gyakran betörő ellenség ellen. A falu ugyanis valaha nem a mai helyén volt, hanem Nagydemeter nevű szász falu közelében ahol vár állott a hegy tetején. Ennek az aljában állott *Várorja*, vagy ahogy még hívták, *Váralja*. Román neve a magyarból keletkezett, bár magyar lakossága a falunak már régen nincsen, csak neve őrzi eredetét. Bizonytalan eredetű *Földra* falu neve, amely talán szász és a Birkenfelddorf teljes alakból rövidült meg. Valószínűvé teszi ezt a magyarázatot az a körülmény is, hogy a legrégebb 1440-es évből származó oklevél Nyírmezőnek nevezi. Ez pedig a Birkenfelddorf-nak megfelelő pontos magyar alak. A szászok nyelvén különben Birkenau néven is szerepel. Egy bizonyos, kár volt a régi magyar Nyírmező nevet elfelejteni.

Kisilvát említettük már, de nem feledkezhetünk meg utazásunk közben egy pillantást a Szamos bal partján fekvő *Hényul* hegyre vetni. A hegy a Nagyszamos és a borgói völgyek között terül el és kitűnő kilátás nyílik róla a radnai havasok hegykoszorújára. Könnyű sétával feljuthatunk. Kíséreljük meg! A Hényul név eredetére is hamar fényt derítenek az okmányok. 1334-ben ugyanis Johannes dictus Henul de Bystricia nevű szász birtokos tulajdonát képezte és róla kapta a Hényul nevet.

Szentgyörgyhöz rövid futamodással ér le vonatunk. A fürdőnek kiváló forrása sok gyomor bajost meggyógyított már és béke időben bizonyára több fürdővendége is volna. Sokan összesereglettek itt a román időben mulatozás céljából is, mert a fürdő parkjának kellős közepén szólt a víg katonazene és a romániai bojárok leányai itt rugták a román táncokat. Az öreg bojárok ezalatt a játékbarlang céljaira kiépített pavillonokban forgatták az ördög bibliáját. Valaha pedig itt az Isten bibliáját forgatták, mert a falut az Oradnán székelő minorita szerzetesek nevezték el és valószínű, hogy itt is volt kolostoruk már a XV. században, mert 1440-ben már találkozunk ezzel a névvel. *Szentgyörgytől* kezdve különben minden a híres óradnai vár érdekerülete. Itt már első védelmi vonalak, bástyák, árkok sőt majorok voltak, melyek a sereg élelmezéséről gondoskodtak. Erre mutat *Major* község neve. *Dombhátfürdő* megállóhely után ér vonatunk a végállomásra, *Oradnára*. Nevének töve Radna szláv eredetű szó és fém jelentőségű. Utalás ez a bányákra, amelyekben már a legrégebb időkben bányásztak. Először 1241-ben egy korabeli kanonok, Rogerius említi a várost a tatárok be-

törésével kapcsolatban és szerinte már akkor nevezetes bányaközpont, amelyet Kadan tatárvezér katonái földig leromboltak. A ma is látható torony a XII. századból maradt fenn és benedekrendi szerzetes kolostor volt. A régi virágzó életnek ezen a tornyon kívül más nyoma alig maradt fenn.

Ilyenek még a romoktól nyugatra levő katakombák, hosszú folyosók. Ezek a főtér házai alatt hosszasan nyúlnak el a faluban és tartósan ki vannak építve kőboltozattal. Ma magánosok pincének használják. A régi bányák közül is csak néhányban dolgoznak. Számos régi bányának ma már a helyét is alig tudjuk, nyílásuk beomlott, másoknál csak egy dudvával és bokrokkal benőtt lyuk tátong és emlékeztet a régi mozgalmas életre.

Ezzel indulhatunk is *Radnaborberek* felé. Ez a bányásztelep és üdülőfalu már a hegyek lábánál fekszik. Neve magyar és lakosainak jelentős száma is az, akik főleg bányászattal foglalkoznak. Utunk azonban nem vezet be Borberekre, mert Óradnát elhagyva a túristajelzés jobbra irányít egy meredek hegyoldalnak. Nehéz kapaszkodás után a *Benes-tető* alján haladunk el egy lankásabb részen. Neve a tulajdonosra mutat, akinek 1296—1313 között birtoka volt azon a területen. A Benes szász családnév ma is előfordul az erdélyi szász lakosság körében. Így pl. Besztercén és Szászrégenben is találunk ilyen nevű családot. Érdekes megjegyezni, hogy ez a Benes név tulajdonképpen a latin Benedictus becéző alakja, olyan, mint a magyar Bence. Ahogy felfelé kapaszkodunk, lankás részek váltakoznak meredek emelkedőkkel és egy ilyen emelkedőnél egyszerre szemünkbe tűnik a vidék legmagasabb csúcsa, az *Únőkő*. Ennek a hegynek a nevével más alakban is találkozunk régi okmányainkban. Így Inó, Ineu és más alakokban. Neve ma is él nyelvünkben és mint ismeretes, fiatal tehénborjút jelent. A hegy német neve Kuhhorn, amely a magyar alakhoz áll közel a jelentésben, viszont a román a magyar névnek romános alakja, de Ineul alakja mutatja, hogy már régi időben átvették, mert a régi magyar alakhoz áll közel, nem a maihoz.

Ha eleget gyönyörködtünk a tájban és alaposan ki is pihentük magunkat, végigvonulhatunk a gerincen egészen a *Korongyos-tetőig*, a havasi gyopár gazdag lelőhelyéig. Ennek a csupasz sziklás hegynek a nevében könnyen kiérezhető a korong szó és valóban abból is származik, mint az udvarhelymegyei Korond helynév is. A román Corongiș név a magyarból van átvéve és ilyen helységnévvel Vas-megyében is találkozunk Korong község nevéként. A távolban hatalmas hegykoszorú zárja észak felől a láthatárt. Ezek közül magyar nevet viselnek még a *Puzdra-tető*, amely az ősi közismert harci felszerelés nevét őrzi. A már említett román elnevezéseken felül több más is van. Gondoljunk csak a *Săcătura*, *Muncsel*, *Păltinului* tetőkre. Egy azonban bizonyos, felemelkedtünk Bethlentől számítva 2000 méteren felül hosszú útát megtéve úgy, hogy néhány kivételtől eltekintve, magyar nevű helységek mellett haladtunk el. Ez gondolkodóba ejthet mindenkit, aki ezen töpreng itt a nagy magasság párás levegőjében és elgondolja, hogy alant a falukban alig akad egy-egy magyar.

E nagyobb helységek helynevein kívül a határ, dülő, stb. nevek között is jelentős számú magyar eredetű van, amelyeket jegyeznie kellene

minden természetjárónak, mikor alkalma adódik. Ezekén kívül a völgyek eldugott falvaiban sok magyar nevű ember él, akik azonban magyarul már egy szót sem tudnak. Ezeknek az eredetéről sokat hallottunk már, nem is a mi kötelességünk ezekbe az igen bonyolult kérdésekbe világot gyújtani. Mi csak végig megyünk szeges bakkancsunkkal a hegyi ösvényeken és elgondolkozunk azok életéről, akik mélyen alattunk élnek.

IRODALOM:

- Alexics*: Magyar elemek az oláh nyelvben.
Csánki: Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában. Budapest, 1913.
N. Drăganu: Toponimie si istorie. Kolozsvár, 1928.
St. Damianu: Adatok a magyar-román kölcsönhatáshoz. Budapest, 1912.
Kisch: Nordsiebenbürgisches Namenbuch. Nagyszeben, 1907.
Melich: A honfoglaláskori Magyarország. Budapest, 1925.
Szamota—Zolnai: Magyar oklevélszótár. Budapest, 1902—1906.

Dr. Inczeffi Géza.

Az Aradi Turista Egyesület történetéről

Emlékezzünk. Könnyű és hálás feladat, ha csak a szépet akarjuk megírni. Nehéz, ha a valóság borotva élére állítjuk mondanivalónkat. Mi most maradjunk az aranyközéputon és idézessünk kedves városunk turista életének multjából.

Kezdődött egy fehér asztalnál, még 1899-ben. Előbb csak példálóztak, hogy milyen egészséges a szabadban járás. Voltak, akik helyeselték, de elegendőnek tartották erre egy vendéglő kerthelyiségének a felkeresését. De győztek Aradon is a messzebb vágyó szabadban járás gondolatának hirdetői, cselekvői. Több sikerült kirándulást rendeztek Schmidt János dr. és társai. Elmondák „a fehér asztalnál” a látottakat. Színes szavakkal egy-egy varázslatos hely ajánlásával újabb híveket szereztek a kezdő aradi turisták táborába. Így jó vonzó erőt jelentett: Arad—Hunyad—Bihar—Torda-Aranyos megyék határára emelkedő Gaina legendájának és a leányvásárnak, valamint a táj szépségének az emlegetése. Az ide rendezett háromnapos kirándulás alapozta meg a szervezett aradi turista életet. Harminc rendes és mintegy tíz alapító taggal kezdte meg az akkor még Arad Hegyaljai Turista Egyesület működését. Az első vezetőségben: Tedeschi Viktor és Péterffy Antal elnökök, Schmidt János dr. igazgató és Szilágyi György főtitkár természetszeretete jelentette a kovászt. Az elsők előbb otthon dolgoztak. Majd amikor növekedett a létszám, kávéházban jöttek össze. Két év után a Deák Ferenc-utcai Vass szálló tulajdonosa egy szobát bocsátott az egyesület rendelkezésére. Mikor pedig Schill József vármegyei főjegyző — később alispán — lett az Aradi Turista Egyesület elnöke, a városi Kultúrházban találtak nagyszerű otthonra. Ekkor kezdődött el az igazi, szervezett turista élet. Taglétszáma állandóan növekedett. Örömmel látogatták az egyesület helyiségét.

Az új helyiség új életet követelt és ez el is jött. Előadásokat tartottak és ezek iránt mindég nagy volt az érdeklődés.

Az egy-két hetes túrákra indulók részére külön vetítettképes oktató előadásokat rendeztek. Így sokkal jobban benne élhettek az addig ismeretlen túrákban.

Megszervezték a helyi sajtó támogatását. Nem csak a túrarendeket közölték, hanem tollforgató tagokból a túraleírások is megjelenhettek.

Utazási takarékpénztárat létesítettek. Így a kisebb jövedelmű családok is résztvehettek évente egy-egy nagyobb túrán, vagy utazáson.

A diákturistaság fejlesztésére alapítványt létesítettek. Ezt nemcsak aradi, de Aradra, vagy a környékre érkező idegen tanulók is igénybe vehették.

A tagok önkéntes felajánlásával rövid idő alatt könyvtárat, térképtárat, fényképgyűjteményt, majd kis néprajzi múzeumot alapított az egyesület. A helyiségek berendezését pedig egyik bútorgyáros tag szállította díjtalanul.

A pezsgő szervezeti élet mellett, igen látogatottak voltak a kirándulások, előadások, táncestélyek. A taglétszám pedig hamarosan 500 fölé emelkedett. Minden kiránduláson hatalmas tömegek vettek részt. Több esetben kénytelenségből bevezették a kötött létszámú túrákat. Ekkor viszont meg kellett ismételni a kirándulásokat.

Legnagyobb érdeklődés a Menyházafüldőre rendezett túrák iránt nyilvánult meg. Két, háromszáz résztvevővel indult a borossebesi különvonat. Sokáig élt az aradi turisták emlékezetében Avácafüldőre és Brádra rendezett kirándulás is. Ekkor nyolcszáz résztvevőt vitt az ACSEV különvonata. — Seprősi Czárán Gyula sírjához 1907-ben rendezett kegyeleti kiránduláson 500 aradi turista áldozott, turista apostolunk szellemének. Az egyesület külön emlékoszlopot állított Menyházafüldőn Czárán neve hirdetésére.

Az állandósuló megyei kirándulások megérlelték a távolabbi helyek utáni vágyakozást. Erdély, Alduna, Balaton, Magas Tátra bekerült az egész évre előre összeállított kirándulási rendbe. Sőt Olaszországba, Svájcba, Törökországba is eljutott évente 40—50 aradi kiránduló.

Változatossá tette a túrarendet a gyakori tanulmányutak beállítása. Így sokan vettek részt a mezőhegyesi állami birtok, a világosi borpárlat gyárba, az újaradi sörgyárba, stb. és a szomszédos városok: Temesvár, Szeged megtekintésére rendezett kirándulásokon.

Így jutott el az ATE fennállásának tíz éves évfordulójához. Taglétszáma megközelítette a 900-at. Közlekedési intézmények, üdülőhelyek, kereskedők önként ajánlották fel a tagok részére a kedvezményeket. A megyében: Batonyán, Berzován, Borossebesen, Solymoson, Világoson, Zarándon és másutt népes helyi csoportok működtek.

De Arad-Hegyalja turista feltárásáról sem feledkeztek meg az ATE vezetői. Hozzáálltak az Aradhoz legközelebb fekvő Hegyes-Hegyalja útjelzéséhez. Ezeken a részeken 25 gerincutat színjeleztek 160 km. hosszúságban. A megkezdett mennyházai és gainai részek feltárását az első világháború megakasztotta.

1910-ben önkéntes adományokból felépült a Gainán a Czárán menedékház. 1911 június 16-án nagy turista ünnepség keretében avatták fel. Télen a sielő, nyáron pedig a gyalogos turisták látogatták nagy szeretettel a 32 ágyas menedékházat. Később az állandóan növekvő érdeklődés miatt csak előzetes foglalás után lehetett hálóhelyhez jutni.

Tervbe vette az egyesület Solymos festői romjainak megmentését a végpusztulástól. De hivatalos helyek fontolgatása miatt — sajnos — elmaradt ez a munka. Így ma is omladoznak, pusztulnak a festői vár meglévő részei. Csak a fedett kilátó épülhetett itt fel, nagyrésztben a konstantinápolyi kirándulás költségéből.

A tagok kívánságára 1909-ben „Aradi Túristák Lapja” címen egyesületi honismertető lapot indítottak. Kiadták az útjelzés hálózatot ismertető térképvázlatokat.

Az 1914—18 évi világháború elvitte az Egyesület fiatal tagjait. Többen hősi halált haltak. Az utána következő összeomlás eltemette az ATE-t is. A megszálló csapatok 1919-ben elfoglalták az egyesületi helyiségeket és eltünt Czárán hagyatékából az ATE-ra maradt hatalmas térkép (a bihari hegyek csodálatos helyeinek legaprólékosabb feltüntetésével). Gainán lévő menedékházat a bulzesti és vidrai hegyilakók az utolsó szegig szétszedték, még a földben lévő cölöpöket is leégették. Hasonló sors érte a solymosi kilátót . . . De bízunk, hogy gyönyörködhetünk még az aradi hegyek és Bihar rejtett szépségében. A magyar történelmet sugárzó emlékhelyeket ismét felkereshetjük és ismét újra éledhet, virulhat Aradon a magyar turista élet!

Radnóti Gyula.

HIREK

ELŐFIZETŐINKHEZ ÉS TAGJAINKHOZ! 1943. évi november hó 27-én tartott közgyűlésünk az árak emelkedése miatt kénytelen volt a folyóirat árát is felemelni. A központ tagjai az újonnan megállapított évi 20.— pengős tagdíjuk fejében díjtalanul kapják az Erdély-t. *Osztályaink tagjai* évi 8.— pengőért fizethetnek elő folyóiratunkra, míg a *nem tag* rendes előfizetők évi 12.— pengőért kapják a lapot. Januári számunkat múltévi

előfizetőinknek mind elküldöttük. Felkérjük előfizetőinket és tagjainkat, hogy az esedékes előfizetési- és tagdíjat a laphoz mellékelt befizető-lap felhasználásával még január hó folyamán szíveskedjenek befizetni, mert a februári számot csak azoknak küldhetjük meg, akik fizetési kötelezettségüknek eleget tettek.

A lap fentartása súlyos anyagi megterhelést jelent Egyesületünknek és csak abban az esetben tudjuk rendszeresen megjeleníteni, ha minden előfizető és tag pontosan eleget tesz vállalt kötelezettségének.

MTSz december 14-én megtartott tanácsülésén Csizik Béla dr. elnök bevezetőjében kegyeletes szavakkal méltatta a közelmúlt-

ban elhunyt Fischer Aurélnak, az EKE aradi osztálya volt elnökének turista nevelő munkálkodását. Tanács jegyzőkönyvében örökítette meg a neves aradi turista emlékét. Szövetségi rendkívüli közgyűlés jegyzőkönyvét tanács hozzászólás nélkül hitelesítette. — Elnök kiosztotta a tizes csapatok részére kiírt szövetségi terepgyakorlat díjait. Szuniogh-Árva Nándor dr. a vezetőképző ügyek előadója beszámolt a turista vezetőképzéssel kapcsolatosan kiírt pályázatok eredményéről. — Elnök bejelentette az Aggteleki Nagybizottságnak, Cholnoky Jenő dr. tiszteletbeli elnök vezetésével megtörtént újraalakulását. Majd ismertette a Szövetség január hó 24-ikére kitűzött közgyűlésének tárgysorozatát. Tanács hozzájárult a szövetségi igazolványok díjának 2.50 P és a tagjárulék összegének személyenként 60 fillérben megállapításához. — MKE és MTE kérelme alapján ágyalapítványok kiutalásához tanács hozzájárult. — Elnök bejelentette az aggteleki barlang kecsői bejáratánál lévő, volt CTK menedékház megváltásával kapcsolatos 17.000 pengő költségnek, az OSK által történt átvállalását. — Mecsek E. bejelentését alapszabályának elfogadására és új tisztikarának megválasztására tanács tudomásul vette. — Papp Dénes társelnök, műszaki előadónak az eddigi államsegély összeg felemelésének kérelmezésére és az 1944. évi segély elosztására előterjesztett javaslatot a tanács kisebb módosítással elfogadta. — EKE részére az épülő Nádastói menedékházra 5500 és a Csáky-csúcs aljában szintén építés alatt lévő menedékházra 5000 és az erdélyi útjelzésekre 1000 P. segélyt tartalmaz a javaslat. — Másodelnök ismertette

a TIT levelét, mely szerint a Börzsöny középső részén, a jelzett turista utakon ismét szabad a közlekedés. Útj. előadó javaslatára Tanács kívánatosnak tartotta a TIT megkeresését börzsönyi jelzéseinek felújítása ügyében. Amennyiben nem hajtja végre a szükséges munkálatokat, úgy más egyesület gondozásába adja a jelzéseket. *B. I.*

KIRÁNDULÁSOK BEJELENTÉSE.

Az elmúlt évben a rendkívüli viszonyok mellett is öröndetesen fellendült Egyesületünkben a turázó kedv. Társegyesületeink tagjai is látogatták az EKE kirándulásokat. Most is érkeznek hozzánk érdeklődések: hová indít az EKE turát húsvétkor, pünkösdkor és nyári szabadságok idején?! Igen öröndetes lenne, ha minél több Osztályunk választ adna ezekre a kérdezett időpontokra!

1944-ben Szt. László királyunkra emlékezünk. Kívánatos lenne, — Mátyás-turáinkhoz hasonlóan, — ennek a történelmi gondolatnak a jegyében is, minél több országos szempontból érdeklődésre számot tartó turahelyre, kirándulás rendezése.

Felhívjuk az Osztályokat, Csoportokat, készítsék el ez év tura-tervét és minél előbb juttassák el a központi kirándulási ügyeket intéző Bizottságunkhoz: a turák és időpontok egyeztetésére, az Erdély kirándulási rovatában ismeretetésre.

A rendkívüli időkre tekintettel helyettes vezetők beállítását is kérjük, hölgytagjaink figyelembevételével. *Kir. Biz.*

*

*Turista élet alapja a kiránduló-
kedv ébrentartása!* *B. I.*

MÁTYÁS-TURÁINKRÓL.

Az eddig beérkezett jelentések több nagylétszámú túráról adnak számot. Ez érthető is. A Hunyadikat Erdély adta a magyar történelemnek. Egyik történelmi és természeti emlékekben leggazdagabb megyénkben származnak. Kolozsvár szülötte az Igazságos! Ez a történelmi mult büszkeséggel tölt el minden erdélyit és ennek a nemes érzésnek a szép megnyilatkozása látható Mátyás-turáink számszerű adataiban.

Az eddig beérkezett jelentések után Egyesületünk Mátyás-túra kimutatása a következő:

	Tagrésztvevő:
Központ	414
Marosszéki osztály	314
Budapesti tagok	89
Gutin-osztály	34
Meszés-osztály	12
Besztercei osztály	11
Széplés osztály	11
Csikszéki osztály	7
Óradnai osztály	4
Háromszéki osztály	2
Révi osztály	2

Összesen: 900

Reméljük, hogy a késő jelentések január 15-ig beérkeznek és úgy még kedvezően változhat kimutatásunk, végleges összeállításunk.

Kir. Biz.

Szövetségi Mátyás-turakimutatásban a társegyesületek sorrendje a következő: MTE 1409, EKE 900, MKE 840, Postás 440, Török-vés 371, BSE 326, MMTE 280, BBTE 272, Ker. IFE 148, Vándorkedv TE 135, Pénzint. Liga 130, Tébe Leventék 124, Mávag 112. Összesen 5942 igazolványos turista résztvevő. Örvendetesen emelkedett Egyesületünk pontlétszáma. Visszakerült az EKE

az országos kimutatás előkelő második helyére. Bízunk turavezetőink ügyszeretében, számítottunk a még elmaradt jelentések beérkezésére és így hisszük, hogy meg is tarthatjuk a második helyet.

Kir. Biz.

MEGHALT MÁRTON BÁ,
AZ EGYESKŐI MENEDÉKHÁZ
GONDNOKA.

Az EKE csikszéki osztályának gyásza van. Meghalt Bács Márton, az egyesekői menedékház gondnoka. Márton bá 10 esztendőnél hosszabb ideig gondozta a legelső csiki EKE-házat és szolgálta ki a természetjárókat. Székely lelkiismeretességgel intézte a dolgokat. Ha az idegen turistának olyasmire volt szüksége, ami pillanatnyilag nem állott rendelkezésére — jókedvvel akasztotta nyakába a tarisznyát s mintha csak az alig kilométernyire fekvő „Ösémre” szaladna, nekivágott az istentkísértő lejtőnek, meg sem állt a balánbányai vegyeskereskedésig.

Az utolsó 2 esztendőt igen rossz egészségi állapotban, de annál nagyobb akarattal és igyekezettel szolgálta végig. Még önmaga előtt is titkolta a betegséget.

Nemesak Csik, a Székelyföld, hanem az egész ország természetjárói sajnálják ezt az igaz, becsületes, talpig férfit, aki székelyhez illően állott helyt a sziklarengeteg világában...

A Szent Anna-tó peremén épít menedékházat az E. K. E.

A bécsi döntés után az Erdélyi Kárpát Egyesület 10 éves tervet készített Erdély természeti kincsekben gazdag tájain építendő menedékházak és más turista alkötások megvalósítására. A há-

ború dacára a megvalósítás szépen halad. Az EKE csíkszéki osztálya 1942-ben adta át a forgalomnak a Hargita-fürdön épített Uz Bence-menedékházát, mely a mai kor igényeinek mindenben eleget téve, kb. 100 személynek nyújt télen-nyáron szállást a Csicsói Hargita csúcsa alatt 1360 méter magasságban. Az elmúlt nyáron a ház befogadó képessége szűknek bizonyult. A csíkiakat a nagybányaiak követték. Ők már a román impérium alatt a Forrásligeten szép, nagy menedékházat építettek. A visszatérés után a Rozsályon kezdtek új menedékház építéséhez, a ház már tető alatt van, reméljük, hogy jövőben be is tudja fejezni, az a lelkes EKE-osztály, amely példaképpen állhat bármely természetjáró egyesület előtt. A Meszes-hegységben a zilahai EKE szintén ebben az évben kezdte meg a nádastói menedékházának építkezését. Az EKE központja a Bükkben építi újra a nem régen leégett Merza-menedékházát.

Ezt az építómunkát most újabb terv követi. Erdély egyik legszebb természeti kincse, a Szent Anna-tó az idegenforgalomtól meglehetősen el van zárva, csak gyalog közelíthető meg. A gyalog ideérkező természetjárók részére csak egy kis és gyenge berendezésű menedékház nyújt szállást. Ezt a hiányt igyekszik az EKE pótolni egy modern, 200 személyt befogadni képes menedékház felépítésével.

Gróf Mikes Ármin zabolai földbirtokos és Gábor Ernő, a sepsiszentgyörgyi OMIH kirendeltség vezetője, nagy tervet dolgoztak ki Bálványos vidékének kiépítésére. Ezen a területen a legértékesebb borvíz és gyógyforrások tömegesen találhatóak és ma telje-

sen kihasználatlanul állanak. Itten fekszik Bálványos vára s mellette a torjai szanatorium. — Fent a Szent Anna-tó sepsibükszádi peremén a *Kőnyaknak* nevezett 1100 méter magas hegyélen a legszebb kilátás fogadja a természetjárót. Az Ojtuzi szorosától a Vöröstoronyi szorosig egy képen tárul a néző elé a déli Kárpátok vonulata, a Nagykőhavas, Bucsecs, Fogarasi havasok, közelebb pedig a Bálványos vára és a keleti oldalon a Barcaság.

Ennek az értékes tervnek idegenforgalmi szempontból való fontosságát a kormány is felismerte. Annak előbbrevitele érdekében elhatározta, hogy a sepsibükszádi útból kiindulva, a Mikes-források és a *Kőnyak* érintésével gépkocsiutat építtet a Szt. Anna-tóhoz. Ennek az útnak több mint a fele már elkészült ezen az őszön, s remény van reá, hogy jövőben az egész út megépül.

Ebbe a munkába kapcsolódott be az Erdélyi Kárpát Egyesület. Felismerve a tervnek idegenforgalmi és turista értékét, érintkezésbe lépett Mikes gróffal és a háromszéki OMIH kirendeltség vezetőjével és a tárgyalások eredményeképpen úgy határozott, hogy a Szent Anna-tói menedékházát nem a tó partján, hanem fent a tó peremén, a Sepsibükszád felé eső *Kőnyakon* 1100 méter magasságban, szemben a Bálványos várral, körkilátással a déli Kárpátokra, építi fel, az újonnan épülő út mellett. Mikes gróf a menedékház részére telket és kőanyagot ajánlott fel.

November utolsó vasárnapján az EKE központjának több vezetőségi tagja, a csíki és háromszéki EKE vezetők Mikes gróffal és Gábor Ernő OMIH kirendeltség vezetőjével a helyszí-

nen a menedékház helyét kitűzték. A menedékház vízellátási lehetőségét is megbeszélve, az építkezési munkálatok beindítását elhatározták.

Mikes gróf tervének egyik legnagyobb értéke abban van, hogy az építkezéseket csak a Szt. Anna-tó peremén létesíti, ahonnan gyönyörű kilátás van s ahonnan télen a sí-terület is könnyen megközelíthető, míg a tó partján minden építkezést betiltanak, sőt a meglévő menedékházat is idővel lebontják, megőrizve ez által a Szent Anna-tó ősi, Isten által teremtett természeti szépségét.

Reméljük, hogy a háborúokozta nehézségek dacára is sikerülni fog az építkezéseket olyan ütemben előre vinni, hogy pár év alatt a Szent Anna-tó és környéke, amely a Gyilkos-tó után Erdély legszebb részének tekinthető, az ide érkező természetjáróknak a mai igényeknek megfelelő kényelmet és elhelyezkedést nyújthat. *Dr. B. S.*

Most került kezünkbe a román Természetvédelmi bizottság Közlönyének 1942. 1—4. száma. Ebben a bennünket is érdeklő Bánsági és Délerdélyi területre vonatkozóan a következő adatokat és beszámolókat találtuk:

Védett területeknek nyilvánították a temesmegyei Vinga járásban fekvő Temeskenéz (Satchinez) 8 hektárt kitevő tavát, ahol az *Ardea purpurea*, *Ardeola ralloides* kócsagfajok, valamint a *Nycticorax nycticora* (Bakcsó vagy vakvarjú) még sűrűn fészkelnek. Ugyancsak a fentebb említett község határában a Verbunctul nevű ponton két hektár területű tavat, ahol szintén a vörös kócsag fészkelő helyei részesültek megérdemelt védelemben.

Ugyanezt a célt szolgálja az itt

felállított harmadik rezerváció, a hat hektárnyi „Râtul-Mare“ védett terület is.

1942. január 24-én határozta el a tanács a Bucsecs rezerváció létesítését, mely magában foglalja többek között az Omu és Caraiman egy részét is. Ugyancsak elhatározták a Domodled és Cebe községbeli rezervációk fokozottabb védelmét is. Tervbe vették a Szemenik, Szárkó, Almásvölgy rezervációk létesítését.

Mint érdekességet említhetjük meg azt a nagyarányú természetvédelmi munkát is, mely a Duna delta madárvilágának megmentését célozza. A román Természetvédelmi bizottság Közlönyének irodalmi tájékoztatója magában foglalja a Dél-Erdélyre vonatkozó turista és természetvédelmi irányú cikkek és értekezések pontos felsorolását is.

Ifj. dr. Xántus János.

Magyarországi Kárpát Egyesület Bp. 1943 december 12-én tartotta 70 éves fennállását ünneplő közgyűlését. *Karafiáth Jenő* elnök megnyitó beszédében a magyar turistaság örök hivatását idézte hallgatósága elé. *Rubányi Vilmos* főtitkár jelentésében, — mondhatnók — a magyar turistaélet indulásának, fejlődésének és jelenének lényegesebb, határköszzerű eseményeit ismertette. — *Tárczay-Felicides Román dr.* az OSK, *Csizik Béla dr.* a MTSz elismerését tolmácsolták, majd kiosztották az értékes turista munkát végző MKE tagok részére adományozott emlékvereteket. — A főváros, rokon sportszervezetek és társegyesületek képviselői mind elismeréssel méltatták a hétévtizedes egyesület működését. Az EKE nevében *Babós Imre* köszöntötte, *felvidéki munkaterületeit nélkülöző „csonka MKE“-t.* *B. I.*

Turára

A középkori székely művészet kérdései... Székelyföld művészete még Erdély zárt területén belül is külön egységet képvisel. Amint a székelység történeti fejlődése és népi élete bizonyos mértékig elűt az általános magyarságtól, ugyan úgy színeződik át szellemének minden megnyilvánulása. Nem lehetetlen, hogy e különbségek egyik forrása a vérmérséklet sajátos mivolta, mely egyedül a székely embert jellemzi. A településből a hegyekkel koszorúzott, tehát zártabb Csíki és háromszéki medencék jellegzetesebbek és műveltség tekintetében is legönállóbbak . . . A Székelyföldnek a különleges földrajzi helyzete is magyarázza azt, hogy a műveltség megnyilatkozása ott bizonyos időbeli eltolódással jelentkezik. A művészeti áramlatok ide későbbben érnek el, viszont a meggyökerezett formai és tartalmi elemek szívósabban tartják magukat, mint máshol. Ezér kell itt óvatosabban eljárni, minden műalkotás korának meghatározásában . . . A király és az udvar művészeti hatása a nagy távolság miatt ide nem hat el. Gazdag birtokosok hiányában nagyszabású műemlékek nem keletkeznek. A közösség veszi át a művészi irányítást . . . Így könnyen érthető a székelyföldi műemlékek határozott népies színezete. De minden egyéniség és népiesség mellett is bele símul a magyar és azon át az európai fejlődésbe . . . Mert távol az európai, sőt hazai műveltségi központoktól is befogadta a nyugati hatásokat, megértette és azokat a maga ízlése, igénye szerint alakította . . .

A románkori emlékek ritkán maradtak fenn a maguk eredetiségében. A XV. sz. alapos változásokat eredményezett, Erdélyben ma mintegy harminc árpádkorból származó egyházzól tudunk . . .

Erdélyi Múzeum, Kv., 1943. XLVIII. 2. füz.

Gelencei, marosszentgyörgyi, csíkszentgyörgyi, kézdiszentléleki, csíkmindszenti, karcfalvai, jánosfalvi, marosvásárhelyi vártemplomról, csíknémasági, csíkdélnei, altorjai, szárhegyi templomokat ismertető képmellékletek, rajzok nagyszerűen kiegészítik Entz Géának eme tanulmányát, a Múzeum Egyesületben elmondott előadását.

A nagybugaci erdő borókásairól. A hatalmas kiterjedésű futóhomok terület (Kecskemét határában) növényvilágáról, boróka, báránypirosító, homoki keserűfüvek és a ritkaságok települési helyéről, az itteni természetvédelmi területek határának kijelölésére szervezett kirándulásról ad számot: Györfly József dr. neves tudósunk, Egyesületünk választmányának tagja.

Természettudományi Közlöny, Pótfüzetek, Bp., 1943. 75 köt., 231 füzet.

Kolozsvárott a Mátyás király-téri plébánia épületén az ormfalon értékes csúcsíves, mérműves ablakok kerültek elő. Az egyik ablakosztó sudarán 1694-es évszám olvasható. . . Ez is bizonyítja, hogy Erdélyben a XV. sz. után is alkalmazták a gótikát. Itt talán az eredeti ablakrészek pótlására . . .

Építészet, Bp., 1943. III. évf. 3. sz.

B.I.

A vadregényes Hargitán kb. 1350 m. tenger színe feletti magasságban van az Erdélyi Kárpát Egyesület

Uz Bence menedékháza:

8 szoba 18 ágygal, 2 tömegszállás 36 ágygal.
Megközelítése: Csikszeredáig vonattal, innen naponta kétszer közlekedő Mávaut járáttal.

Hálódíjak: közös hálótermekben ágynemű nélkül EKE tagoknak 1 P, szövetségi tagoknak 1.50 P, nem turistáknak 2 pengő. Hálódíj ugyanott ágyneművel 1.60, 2.20 és 2.80 pengő a fenti sorrendben. Kettő és három ágyas szobákban 3.30, 4, 4.70 pengő. Hozzászámítanak még 10% kiszolgálási és 5% forgalmi adót. Levelezés: Székely Géza, Csikszereda, Kossuth Lajos-u. 26. sz.

Télen, nyáron nyitva. Korlátlan kirándulási lehetőségek a Hargita minden részébe.

Erdély kapujában, a Sebeskőrös csodás völgyében, a Zichy csepkőbarlang közvetlen közelében áll az Erdélyi Kárpát Egyesület

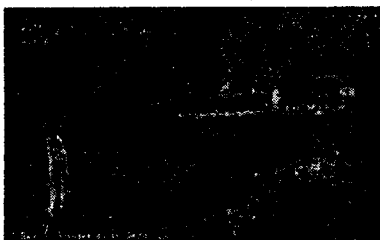
Zichybarlangi menedékháza,

BCU Cluj / Central

ahol 17 szoba és közös turista háló áll a nyaralók rendelkezésére.

Megközelítése: Személyvonattal Zichybarlang megállótól 5 perc. Gyorsvonattal Rév nagyállomástól 6 km. gyalogút.

Hálódíjak: közös turista szálláson pokróc nélkül: 1 pengő. Egyágyas szoba díja EKE tagoknak 2, szövetségi igazolvánnyal ellátott turistáknak 3, nem tagoknak 4 pengő. Kétágyas szoba a fenti sorrendben 4, 6, 7 pengő. Teljes napi penzió napi háromszori bőséges étkezéssel EKE tagoknak 12.— P, szövetségi tagoknak 13.— P, nem turistáknak 14.— P. 8 napnál hosszabb ideig tartó ott tartózkodás után engedmény.

MINERVA

Irodalmi és Nyomdai Műintézet Rt.
Kolozsvár, Brassai-utca 7 szám.

Az erdélyi magyar egyházak könyvkiadó és nyomdai vállalata.